

Др Небојша Раичевић,
Ванредни професор Правног
факултета, Универзитет у Нишу

ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ ЧЛАНАК

UDK: 341.24:623.4.087

Рад примљен: 29.09.2013.

Рад прихваћен: 07.11.2013.

ДА ЛИ СРБИЈА ТРЕБА ПРИСТУПИТИ КОНВЕНЦИЈИ О КАСЕТНОЈ МУНИЦИЈИ?¹

Апстракт: Касетна муниција се састоји из металног контејнера и великог броја појединачних експлозивних касетних бомби смештених у том спремишту која се може избацити из авиона или помоћу артиљеријских граната или ракета. Касетна муниција није прецизна због чега често доводи до страдања цивила. Ради умањења штетних последица тог нехуманог оружја, 2008. године је усвојена Конвенција о касетној муницији. Конвенција забрањује употребу касетне муниције, захтева уништавање постојећих залиха тог оружја и чишћење контаминираних подручја, као и пружање помоћи жртвама касетне муниције. Иако је активно учествовала у преговорима за усвајање Конвенције о касетној муницији, Република Србија није ни ратификовала, нити потписала тај уговор. Приликом доношења одлуке о приступању Србије тој Конвенцији пажљиво се морају извагати војне, финансијске и хуманитрне последице чланства у том уговору.

Кључне речи: касетна муниција, Конвенција о касетној муницији, Република Србија.

---

raicko@prafak.ni.ac.rs

¹ Рад је резултат истраживања на пројекту „Усклађивање права Србије са правом Европске уније“, који финансира Правни факултет Универзитета у Нишу у периоду 2013 – 2018. година.

1. Увод

Децембра ове године навршава се пет година од када је Конвенција о касетној муницији² (у даљем тексту: Конвенција) отворена за потписивање. До сада је 83 државе ратификовало Конвенцију, а њих још 30 потписало тај уговор. Република Србија није ни у једној од те две групе држава. Чињеница да Србија није уговорница Конвенције о касетној муницији представља апсурд, с обзиром да је она била активни учесник преговора за њено закључење. Србија је била у групи од 24 државе које су 2006. године на трећој Конференцији за преглед примене Конвенције о конвенционалном оружју предложила усвајање Декларације о касетној муницији.³ Поред тога, Београд је био један од градова у којем је одржана једна од конференција (3-4. октобар 2007) у оквиру „процеса из Осла“, унутар којег је усвојена Конвенција. Делгација Србије, такође, је била присутна и на конференцији у Даблину (19-30. мај 2008) на којој је усвојен текст Конвенције. Ипак, Република Србија касније губи интересовање за тај уговор, тако да је она данас једина земља из региона која није уговорница Конвенције.

Циљ овог рада је да представи обавезе из Конвенције, као и да покуша да одговори зашто Србија оклева да приступи том уговору. У складу са тим циљем конципирана је и структура рада. На самом почетку дато је појашњење дефиниције касетне муниције садржане у Конвенцији, као и основне карактеристике те муниције. У наредном делу је извршена анализа главних обавеза које Конвенција намеће државама уговорницама, након чега следи приказ правила о међународној помоћи и сарадњи. У последњем делу су изнете одређене чињенице и закључци који су од значаја за оцену да ли Србија треба приступити Конвенцији о касетној муницији.

2. Појам, карактеристике и дефиниција касетне муниције

Касетна муниција (касетне бомбе, кластер муниција) представља комплексно оружје које се састоји из металног спремишта (контејнера) и великог броја појединачних касетних бомби (подмуниције, „бомбица“⁴) смештених у том спремишту.⁵ Та спремишта се најчешће избацују из

---

2 Convention on Cluster Munitions, United Nations Treaty Series, No. 47713.

3 Final document of the Third Review Conference of the High Contracting Parties, Doc. CCW/CONF.III/11 (Part III), section XIV, p. 41.

4 У српском језику се избегава израз касетне бомбице (енг. *bomblets*), како се не би стекао погрешан утисак да се ради о безазленим направама. Када се у овој књизи тај израз буде користио, оне ће увек стајати под наводницима.

5 У нашем језику термин „касетна бомба“ се користи за означавање бомбе као целине (контејнер + подмуниција), али и за означавање појединачних експлозивних направа

авиона, али се то може чинити и помоћу артиљеријских граната или ракета. Задатак контејнера је да касетну подмуницију донесе до циљане зоне. У неком моменту након што спремиште буде бачено (испаљено или лансирано) оно се отвара⁶ и из њега се расејава велика количина касетне подмуниције. Осим на наведени начин, касетна подмуниција може бити распршена директно из спремишта причвршћеног на летилице, које се, у жељено време, отвара командом из летилице.

У основи, касетна подмуниција може имати распрскавајуће, пробојно, запаљиво или комбиновано дејство. Постоје и друге врсте ове муниције, попут хемијских, биолошких и антиелектро касетних бомби са графитним влакнима које су намењене да прекину довод електричне енергије изазивањем кратких спојева. Код напредних модела касетне муниције њихова подмуниција садржи инфрацрвене или акустичке сензоре који је усмеравају на мотор возила, чиме се значајно побољшава њена прецизност (Wiebe, 2000: 90). Пошто се увидело да приликом пада на земљу значајан број касетне подмуниције не експлодира, конструктори су настојали да тај проблем реше креирањем самоуништавајуће и самонеутралишуће подмуниције. Међутим, ови напредни модели чине само мали део постојећих залиха касетне муниције.

Касетна муниција није прецизна. Приликом пада, кретање подмуниције зависи од многих фактора (висине бацања, ветра, ваздушних струје, функционисања стабилизатора), тако да она често не погађа жељене мете. Једини изузетак су касетне „бомбице” које имају инфрацрвене или акустичке сензоре који их усмеравају ка мотору возила, или су опремљене су GPS-ом или коректорима ветра (нпр. америчка касетна бомба BLU-108).⁷ За разлику од појединачних пројектила који погађају само једну тачку, код употребе касетне муниције врши се дисперзија великог броја појединачних експлозивних направа, чиме се истовремено дејствује на широком подручју (енг. *area weapons*). Због могућности захватања врло широког простора, касетна муниција се назива још и „тепих бомбама”.

Касетну муницију карактеришу врло штетне хуманитарне последице. Она доводи до веома тешких повреда цивила, при чему су њене жртве врло често деца. Лица која преживе контакт са касетном подмуницијом

садржаних у контејнеру, тј. за подмуницију.

6 Постоји више метода за отварање спремишта и ослобађање касетне подмуниције. Спремиште се може отворити после темпираног времена или када се приближи тлу на унапред задату висину (Geneva International Centre for Humanitarian Demining, 2009: 10).

7 Међутим, због своје високе цене таква касетна муниција ретко се користи (Geneva International Centre for Humanitarian Demining, 2009: 16).

задобијају тешке озледе, које се често манифестују губитком ногу или руку, али и ослепљењем. Због таквих повреда, преживеле жртве касетне муниције често постају тешки инвалиди. Та лица, поред озбиљних физичких оштећења, преживљавају и јаке психолошке трауме.⁸

Касетна муниција делује штетно на цивиле на два начина. Прва врста штетних последица се испољава током самог напада, а друга годинама након напада. Приликом самог напада, због непрецизности касетних „бомбица”, велики број њих може пасти у насељена места и својим бројним шрапнелима повредити много цивила, па чак и оне који се налазе у стамбеним објектима.⁹ Због великог процента неексплодираности, значајан део касетне подмуниције се претвара у опасне експлозивне остатке који могу бити активирани после много година након завршетка оружаног сукоба. Процењује се да у стварним борбеним околностима након напада остане неексплодирано од 10-15% (Wiebe, 2000: 118), па чак и до 30% (Docherty, 2007: 63) употребљене подмуниције.

Иако је касетна муниција у употреби већ неколико деценија, постојала су значајна размимоилажења око дефинисања тог оружја. И приликом усвајања Конвенције, постизање консензуса око дефиниције тог оружја однело је доста времена. То је сасвим и разумљиво, пошто су државе биле свесне да ће од те дефиниције умногоме зависити домашај будућих забрана (Woudenberg, Wormgoor, 2008: 396).

Конвенција¹⁰ дефинише касетну муницију као „конвенционалну муницију која разбацује или ослобађа експлозивну подмуницију појединачне тежине мање од 20 килограма, укључујући ту и касетну подмуницију”.¹¹ Чл. 2(3) даље појашњава да експлозивна подмуниција представља „конвенционалну муницију која се ради остварења свог задатка разбацује или ослобађа помоћу касетне муниције, а направљена је да функционише детонирањем експлозивног пуњења пре, током или након удара”.¹²

---

8 О физичким и психолошким последицама изазваним касетном муницијом више видети: UN Institute for Disarmament Research, 2000: 9-13.

9 На пример, модел BLU-97 ствара око 300 набуљених комадића метала који могу летети до 150 метара од места експлозије и пробити зидове кућа. Ти комадићи метала се крећу брзином која је три пута већа од брзине зрна испаленог из аутоматске пушке. Због њихове бројности и брзине, шрапнеле настале услед експлозије касетне подмуниције називају и „челична киша” (Docherty, 2007: 63; McDonnell, 2002: 69, 71).

10 Чл. 2(2) Конвенције.

11 Током преговора за закључење конвенције нуђене су и неке друге дефиниције. О томе више видети: Раичевић, 2013.

12 Чл. 2(3) Конвенције.

Конвенција из појма касетне муниције експлицитно искључује:

- муницију или подмуницију која је дизајнирана да шири светлост, дим, пиротехничка средства или станиолске листиће за ометање радара; или муницију која је направљена искључиво у сврху противваздушне одбране;
- (б) муницију или подмуницију која изазива електричне или електронске ефекте;
- (в) муницију која, да би се избегло неселективно просторно деловање и опасности од неексплодиране подмуниције, има све следеће карактеристике:
  - сваки комад муниције садржи мање од десет комада експлозивне подмуниције;
  - сваки комад експлозивне подмуниције тежи више од четири килограма;
  - сваки комад експлозивне подмуниције је направљен тако да открије и нападне само један циљ;
  - сваки комад експлозивне подмуниције је опремљен електронским механизмом за самоуништење;
  - сваки комад експлозивне подмуниције је опремљен електронским уређајем за самодеактивирање.¹³

Изузеци наведени под (а) и (б) се заснивају на непостојању убојног дејства наведене муниције и подмуниције. Та средства, углавном, не могу нанети физичке повреде цивилима ни за време напада, нити по његовом окончању. Изузеци из подстава (в) се базирају на техничким својствима касетне муниције која је лишавају просторног дејства (1, 2 и 3), односно онемогућавају да се претвори у експлозивне остатке рата уколико не детонира приликом самог напада (4 и 5).¹⁴ Треба нагласити да би касетна муниција потпала под изузетак из подстава (в), она мора кумулативно задовољити свих пет наведених услова.

3. Основне обавезе држава уговорница Конвенције

За разлику од ранијих уговора МХП који су државама забрањивали једино употребу неког оружја, новији уговори из ове области садрже знатно шири спектар обавеза. Уочено је да сама забрана употребе није довољна да елиминисе неку врсту оружја са ратишта. Уколико су државе поседовале неко оружје или су га могле набавити, оне су долазиле у искушење да то

---

¹³ Чл. 2(2) Конвенције.

¹⁴ У ст. 9 и 10 члана 2 прецизирано је шта се подразумева под „самоуништавајућим”, односно „самодеактивирајућим” механизмом.

оружје и употребе. Конвенција прихвата ту нову праксу, тако да садржи већи број обавеза за државе уговорнице.

3.1. Забрана употребе касетне муниције и остале негативне обавезе

Забрана употребе касетне муниције и остале негативне обавезе држава уговорница стипулисане су у чл. 1(1) Конвенције. Забрана употребе касетне муниције је најважнија забрана јер ће њено поштовање елиминисати будуће страдање цивила од касетне муниције. Чл. 1(1) прописује да државе уговорнице „никада ни под којим околностима” не смеју користити касетну муницију. Употребљена формулација значи државе не смеју користити касетну муницију током међународних оружаних сукоба, немеђународних оружаних сукоба, као ни у доба мира, укључујући ту унутрашње немире и тензије, војне вежбе и др. Државе уговорнице не смеју користити касетну муницију против других уговорница, али ни против држава неугговорница или недржавних ентитета.

С обзиром на дату дефиницију овог оружја, неки сматрају да Конвенција садржи само делимичну забрану касетне муниције, јер не забрањује употребу „прихватљиве” муниције која испуњава минималне стандарде установљене у чл. 2(2) (Di Ruzza, 2008: 416-417). У суштини, ова констатација је тачна, јер дефиниција из чл. 2 Конвенције сужава примену уговора *ratione materiae*.

Поред употребе, Конвенција државама уговорницама забрањује да развијају, производе или на други начин стичу касетну муницију, као и да врше њено складиштење или трансфер другим субјектима. Ове негативне обавезе су унете у Конвенцију како би се додатно онемогућила употреба касетне муниције.

Чл. 1(2) наглашава да се обавезе из става 1 односе и на експлозивне „бомбице” које се ослобођају из контејнера причвршћеног за летилице.¹⁵ У Конвенцији више нигде није експлицитно истакнуто да се њене одредбе односе и на ту врсту касетне подмуниције. С обзиром да је ова одредба унета у чл. 1(2) на самом крају формалних преговора, њено изостављање у другим члановима је највероватније резултат омашке, а не намерног искључења. Због тога би државе уговорнице на будућим састанцима требале разјаснити примену Конвенције у односу на ту врсту касетне подмуниције (Human Rights Watch, 2010: 144).

¹⁵ Према дефиницији из чл. 2 Конвенције, контејнери причвршћени за летилице не потпадају под касетну муницију. Пошто такво оружје има истоветне штетне последице као и „класична” касетна муниција, чл. 1(2) експлицитно потврђује да се забране из чл. 1 односе и на експлозивна средства избачена из фиксираних контејнера.

3.2. Уништавање постојећих залиха касетне муниције

Данас у свету постоје огромне залихе касетне муниције. Процењује се да 79 држава поседује касетну муницију, од чега је њих 32 потписало Конвенцију. Тачне количине ускладиштене касетне муниције нису познате, али се верује да се ради о неколико милијарди касетних „бомбица” (Bohle, 2010: 13).

Како би се смањила могућност употребе, Конвенција поред забране производње, намеће и обавезу уништавања постојећих залиха касетне муниције. Све док постоје залихе касетне муниције, постоји и опасност да она буде употребљена.

Чл. 3 државама уговорницама најпре намеће обавезу одвајања касетне муниције од осталог оружја, све док она не буде уништена. Исти члан обавезује државе да залихе касетне муниције под њиховом јурисдикцијом и контролом униште што је пре могуће, а најкасније у року од осам година по ступању Конвенције на снагу за ту државу. На образложени захтев државе, тај рок може бити продужен. О поднетом захтеву се одлучује на састанку држава уговорница, а рок може бити продужен до 4 године. У изузетним околностима, држави се тај рок може продужити за још један четворогодишњи период. Конвенција не даје ближе критеријуме од којих зависи продужење рока, што одлучивање може претворити у политичко ценкање.

Приликом уништавања постојећих залиха касетне муниције државе се морају придржавати међународних стандарда за заштиту јавног здравља и животне средине.¹⁶ Међутим, Конвенција не прецизира о којим се то стандардима конкретно ради.

Државама се дозвољава да задрже „ограничени број касетне муниције и експлозивне подмуниције” неопходне за обуку ради откривања, чишћења или уклањања касетне муниције. Количина те муниције „не сме прећи минималан број апсолутно неопходан за те сврхе”. Конвенција допушта уговорницама да изврше трансфер касетне муниције у друге државе ради њеног уништавања.¹⁷ Овакав трансфер може бити извршен како у државе уговорнице, тако и у државе неугговорнице.

Свака држава уговорница има обавезу да генералном секретару УН поднесе извештај са подацима о укупном броју касетне муниције и подмуниције коју поседује и њиховој врсти, напретку у процесу уништавања залиха, укупној количини уништене муниције и начину уништавања. Поред тога,

¹⁶ Чл. 3(2) Конвенције.

¹⁷ Чл. 3(7) Конвенције.

уколико се користе правима из чл. 3, ст. 6 и 7, држава мора поднети и информације о количинама муниције задржане ради обуке и трансферима касетне муниције ради њеног уништавања у иностранству.

3.3. Чишћење и уништавање остатака касетне муниције

Забрана будуће употребе касетне муниције није довољна да реши све штетне хуманитарне последице везане за ово оружје. Ранија употреба касетне муниције створила је милионе експлозивних остатака, разасутих у великом броју држава који и даље представљају велику опасност за цивиле. Без решавања тог заосталог легата, Конвенција не би била заокружени систем који је у стању да заустави страдање цивила од касетне муниције. Због тога, Конвенција у чл. 4 садржи строга правила о чишћењу и уништавању експлозивних остатака рата насталих употребом касетне муниције.

Поштујући начело суверености, Конвенција крајњу одговорност за чишћење и уништавање остатака касетне муниције намеће држави на чијој територији се ти остаци налазе, а не држави која је касетну муницију употребила (чл. 4, ст. 1). Дакле, обавеза чишћења односно уклањања свих експлозивних остатака насталих употребом касетне муниције лежи на држави уговорници на чијој територији се ти остаци тренутно налазе. Та држава има обавезу да реши проблем експлозивних остатака затечених на њеној територији у моменту ступања Конвенције на снагу (ст. 1а), као и експлозивних остатака који евентуално настану након ступања Конвенције на снагу за ту државу (ст. 1б).

Међутим, држава уговорница која је пре ратификације Конвенције¹⁸ користила касетну муницију на територији неке садашње државе уговорнице, треба пружити потребну помоћ за чишћење и уништавање заосталих експлозивних остатака (чл. 4, ст. 4). Та помоћ, између осталог, треба укључивати техничка, финансијска и материјална средства, као и подршку у обученом људству. Поред тога, ранији корисник мора пружити податке о количини и врсти употребљене касетне муниције, локацијама на којима је муниција бацана и областима за које је познато да су контаминирани експлозивним остацима.¹⁹ Може се видети да обавеза из чл. 4(4) има ретроактивно дејство.

---

18 Конвенција не садржи правила о пружању помоћи за чишћење и уништавање експлозивних остатака који би настали евентуалном будућом употребом касетне муниције од стране државе уговорнице. Међутим, није искључено да се у пракси десе и такве ситуације.

19 Чл. 4(4)а и б Конвенције.

Ранији корисник касетне муниције помоћ може пружити на билатералној основи или преко трећег субјекта, као што је нека међународна организација унутар система УН или друга релевантна организација (владина или невладина). Треба рећи да се у чл. 4(4) Конвенције бивши корисници касетне муниције само „снажно охрабрују” да пруже помоћ, али им се не намеће апсолутна обавеза пружања те помоћи. Конвенција у чл. 6(5) предвиђа да и све остале државе уговорнице, „које су у позицији да то учине”, треба да пруже помоћ за уклањање и чишћење заостале касетне муниције која се налази на територији неке друге уговорнице.

Експлозивни остаци од касетне муниције који се затекну на територији државе у моменту када Конвенција за њу ступи на снагу морају бити уништени што је раније могуће, а најкасније у року од 10 година од тог момента.²⁰ Уколико држава процени да не може испоштовати прописани рок, она може затражити његово продужење за још пет година. Приликом одлучивања о продужењу у обзир ће се узети таксативно наведени фактори, међу којима најзначајније место заузима количина заостале муниције.²¹ Продужење не мора бити свих пет година, већ може бити и краће. Изузетно, држава уговорница, по истоветној процедури, може затражити још једно продужење у максималном трајању од 5 година.²²

3.4. Пружање помоћи жртвама

Правила о пружању помоћи жртвама која се налазе у Конвенцији су напреднија у односу на правила те врсте садржана у било ком другом међународном уговору. Конвенција, најпре, значајно проширује појам жртве, затим садржи посебан члан посвећен тој проблематици, и на крају, помоћ жртвама везује за стандарде о људским правима.

Појам жртве је у Конвенцији доста широко одређен. Под жртвама касетне муниције се подразумевају лица „која су убијена или су претрпела физичку или психолошку повреду, економски губитак, друштвену маргинализацију или знатно умањење њихових права услед коришћења касетне муниције”, а поред њих статус жртве имају и „породице и заједнице” тих особа.²³ Тиме

20 Уколико се на територији неке државе уговорнице појаве експлозивни остаци од касетне муниције након што Конвенција ступи на снагу за ту државу (нпр. услед напада касетном муницијом од стране државе неугворнице или уговорнице која крши преузете обавезе), рок за чишћење и уништавање експлозивних остатака биће рачунат од момента завршетка тог оружаног сукоба; чл. 4(1) б Конвенције.

21 Чл. 4, ст. 5, 6 и 7 Конвенције.

22 Чл. 4(8) Конвенције.

23 Чл. 2 Конвенције. Може се видети да су у ову дефиницију директно инкорпорисана социјална и економска права, чиме је начињена веза између МХП и права људских

статус жртве добијају особе директно страдале од касетне муниције, али и њихове породице и заједнице које су претрпеле индиректне штетне последице.

Конвенција садржи посебан члан посвећен пружању помоћи жртвама (чл. 5), што је јединствени случај у уговорима који забрањују или ограничавају употребу неког оружја. За разлику од тога, код Конвенције о антиперсоналним минама²⁴ и Протоколу о експлозивним остацима рата²⁵ правила о пружању помоћи жртвама су сврстана у општи члан који се односи на „помоћ и сарадњу”. Чл. 5 Конвенције о касетној муницији предвиђа да државе уговорнице имају обавезу да жртвама касетне муниције обезбеде медицинску негу, рехабилитацију и психолошку подршку и да осигурају њихову друштвену и економску инклузију. Државе имају строгу обавезу да жртвама пруже наведену помоћ. За разлику од Конвенције о антиперсоналним минама²⁶ и Протокола о експлозивним остацима рата,²⁷ та помоћ држава није условљена фразом „да су у позицији да то учине”.

Државе уговорнице помоћ из чл. 5 треба да пруже у складу са „међународним хуманитарним правом и правом људских права. Помињање права људских права ову заштиту подиже на један виши ниво, захтевајући од држава да жртве касетне муниције буду третиране у складу са стандардима садржаним у Конвенцији о правима особа са инвалидитетом, која је ступила на снагу 2008. године (Docherty, 2009: 951-952).

Обавезе из чл. 5 леже на држави уговорници под чијом јурисдикцијом или контролом се жртве налазе, без обзира ко је употребио касетну муницију која је довела до њиховог страдања. Држава ранији корисник касетне муниције нема обавезу пружања директне помоћи жртвама. Она, као и све остале државе уговорнице, има дужност да, уколико је „у позицији да то учини”, пружи помоћ држави надлежној за извршење обавеза из чл. 5.²⁸ Наравно, помоћ за збрињавање жртава касетне муниције могу на добровољној основи пружити и државе неугворнице, као и међународне владине и невладине организације.

Конвенција у чл. 7(1)к обавезује државе уговорнице да генералном секретару УН, као депозитару тог уговора, поднесу извештај о предузетим мерама за извршење обавеза из чл. 5. То је још једна новина, јер до сада

права (Corsi, 2009: 154).

24 Чл. 6.

25 Чл. 8.

26 Чл. 6(3) Конвенције.

27 Чл. 8(2) Протокола.

28 Чл. 6(7) Конвенције.

таква обавеза није постојала ни у једном међународном уговору који садржи правила о пружању помоћи жртвама појединих оружја.

4. Међународна помоћ и сарадња

Чл. 6 Конвенције садржи детаљна правила о међународној помоћи и сарадњи. Међународна помоћ је нарочито потребна за извршавање обавеза које се тичу уништавања залиха касетне муниције, чишћења и уништавања експлозивних остатака, помагања жртвама, као и за социјални и економски опоравак држава погођених употребом касетне муниције. У чл. 6 је употребљен израз да „свака држава уговорница има право да тражи и добије помоћ”. То значи да свака држава уговорница има неспорно право да затражи страну помоћ за решавање проблема касетне муниције, али то никако не значи постојање обавезе држава или међународних организација да тражену помоћ пруже.

Поред пружања директне помоћи, државе уговорнице могу уплатити средства релевантним фондовима и тако индиректно пружати помоћ. Овакав вид помагања потпуно је факултативан.

Најважнија компонента међународне сарадње јесте размена опреме и научних и технолошких информација важних за имплементацију Конвенције. Поред тога, државе уговорнице могу од УН, регионалних организација и других држава уговорница затражити помоћ за израду националног плана акције за поступање са касетном муницијом.

Правила о међународној помоћи и сарадњи могу допринети повећању броја држава уговорница Конвенције. Неке државе би можда остале изван Конвенције, плашећи се да неће бити у стању да испуне преузете обавезе. Могућност добијања иностране помоћи може охрабрити такве државе и постаћи их да постану уговорнице Конвенције (Human Rights Watch, International Human Rights Clinic of the Harvard Law School, 2010: 28).

5. Србија и Конвенција о касетној муницији

Србија је држава која се са касетном муницијом може довести у вези на више начина. Најпре, СР Југославија, држава претходница Србије, употребљавала је касетну муницију током сукоба на Косову, и то не само на подручју те своје покрајине, већ и на територији суседне Албаније (International Campaign to Ban Landmines, Cluster Munition Coalition, 2013: 19).²⁹

---

²⁹ Том приликом је употребљен само мањи број ракета које су садржале касетну муницију.

Познато је да Србија спада у круг држава које поседују касетну муницију, али се на зна о којим количинама се тачно ради. Процењује се да Србија поседује значајне залихе касетне муниције (International Campaign to Ban Landmines, Cluster Munition Coalition, 2011: 305). Те залихе потичу још од ЈНА, с обзиром да је СФРЈ производила и увозила ту врсту оружја. Касетна муниција се у Србији данас не производи (International Campaign to Ban Landmines, Cluster Munition Coalition, 2011: 304).

Посебна проблем за нашу државу представља чињеница да је она током ваздушне кампање НАТО-а у пролеће 1999. године била изложена бројним нападима касетном муницијом. Том приликом је на 219 локација у Србији бачено 1080 касетних авио-бомби, са око 350000 појединачних „бомбица“ (Акција и помоћ, 2013). Током бомбардовања, на територији Србије без Косова, погинуло је око 40 особа, док их је 160 рањено. По престанку бомбардовања, на територији уже Србије заостале касетне бомбе су убиле или повредиле још 20 лица (Акција и помоћ, 2013). У Србији је 16 општина погођено проблемом заостале касетне муниције. Површина подручја контаминираних касетном муницијом захвата око 9 км² (International Campaign to Ban Landmines, Cluster Munition Coalition, 2013: 48). С обзиром да је цена разминирања од 0,5 до 1,2 евра по квадратном метру (Norwegian People's Aid, 2007: 52), чишћење контаминираних подручја захтеваће значајна финансијска средства.

На крају, у Србији живи и већи број жртава касетне муниције. Ако се пође од критеријума примењеног у Конвенцији, онда у нашој земљи живи сигурно више од хиљаду жртава касетне муниције.

Приликом процене да ли Србија треба постати страна уговорница Конвенције о касетној муницији у обзир се мора узети већи број фактора. Том приликом првенствено се мора водити рачуна о војним интересима наше државе, захтевима финансијске природе и хуманитарним разлозима. Једино након пажљивог вагања свих тих фактора може се донети исправна одлука.

Код оцене војног значаја касетне муниције за нашу земљу, врло је важно мишљење Министарства одбране Републике Србије. То министарство је 2009. године изнело став да Србија не треба да постане страна уговорница Конвенције, јер касетна муниција чини значајан део нашег војног арсенала, који би тешко био супституисан неким другим средствима (Дневни лист „Данас“, 26. 08. 2009). То мишљење је прослеђено Министарству спољних послова и Савету за националну безбедност који треба да донесу коначну одлуку о приступању Конвенцији. Ова два органа се до сада нису званично изјашњавала по том питању.

С обзиром да Конвенција намеће државама уговорницима одређене обавезе које захтевају значајне финансијске издатке, мора се водити рачуна и о том аспекту. Приступањем Конвенцији Србија би преузела обавезу да уништи своје залихе касетне муниције. Такође, чином приступања наша држава би преузела и обавезу да очисти подручја контаминирана касетном муницијом и нађене експлозивне остатке уништи на одговарајући начин. На крају, Србија би морала пружити помоћ жртвама касетне муниције у складу са МХП и правом људских права. Неспорно је да би извршавање тих обавеза захтевало значајна финансијска средства. Ипак, треба рећи, да трошење средстава за те намене Србију очекује и без приступања Конвенцији. Не може се трајно бежати од проблема чишћења контаминираних подручја, како из хуманитарних, тако и из економских разлога. Помоћ жртвама касетне муниције се у неком обиму и сада пружа. Вероватно би након приступања Конвенцији она била обимнија, али хуманитарни разлози свакако тај трошак оправдавају. Једини трошак који без приступања Конвенцији можда није ускоро нужан јесте уништавање постојећих залиха касетне муниције. Додуше, треба рећи да је због дугог стајања један део тих залиха можда неупотребљив, а временом те количине ће се повећавати, тако да би оне свакако морале бити уништене и независно од приступања Конвенцији. Када су у питању финансијски издаци које приступање Конвенцији повлачи за собом, мора се истаћи да би значајан део тих средстава могао бити покривен донацијама од стране других држава и међународних организација, тако да би Србија приступањем Конвенцији можда и „профитирала“.

И бројни хуманитарни разлози говоре у прилог приступања Конвенцији. Приступањем том уговору Србија не би имала право да користи касетну муницију чиме би се спречиле све оне штене последице које то оружје може нанети цивилима на територији противничке стране. Такође, Србија касетну муницију више не би смела користити ни на нашој територији, чиме би била искључена могућност да страда домаће цивилно становништво, како током самог напада, тако и по његовом окончању. Приступање Конвенцији би наметнуло и обавезу чишћења постојећих контаминираних подручја на територији Србије, што би елиминисало могућност нових повреда људи на тим подручјима. На крају, приступање Конвенцији значајно би унапредило здравствено и социјално збрињавање жртава касетне муниције које живе на територији наше државе.

6. Закључак

Конвенција о касетној муницији намеће државама уговорницама бројне обавезе, међу којима су најзначајније забрана употребе касетне муниције, уништавање постојећих залиха тог оружја, чишћење контаминираних подручја и пружање помоћи жртвама касетне муниције. Државе које не поседују ту муницију и нису биле жртве њене употребе могу ратификовати односно приступити Конвенцији без устезања. Међутим, Србија која поседује залихе касетне муниције које нису занемарљиве, има више квадратних километара територије контаминиране остацима те муниције и у њој живи значајан број жртава касетне муниције, мора пажљиво извагати војне, финансијске и хуманитарне последице приступања том уговору.

Неспорно је да сви хуманитарни разлози говоре у прилог приступања Србије Конвенцији. Тим чином Србија више не би могла користити оружје чија се селективност често доводи у питање. Поред тога, присување Конвенцији би наметнуло обавезу бољег збрињавања наших грађана који су били жртве касетне муниције.

Чини се да ни финансијске обавезе које доноси чланство у Конвенцији не би трабало да буду препрека за приступање Србије том уговору. Неспорно је да би приступање Конвенцији захтевало одређене финансијске издатке за уништавање постојећих залиха касетне муниције, чишћење области у којима се налазе експлозивни остаци и пружање помоћи жртвама. Међутим, Србију би неке од тих обавеза чекале и без њеног приступања Конвенцији. С обзиром да наша држава на залихама има касетну муницију произведену пре више деценија, њена употребљивост и поузданост је проблематична. Из сигурносних разлога та муниција пре или касније мора бити уништена. Исто тако, чишћење подручја контаминираних касетном муницијом не може бити одлагано у недоглед, већ је то задатак који се из безбедносних, па и економских разлога, мора што пре окончати. Што се тиче финансијских издатака за пружање помоћи жртвама касетне муниције, озбиљна држава никада не сме штедети на тим давањима. Приступањем Конвенцији Србија чак може бити на добитку, јер за обављање наведених активности може добити и страну помоћ.

Одлучујући фактор код доношења одлуке о приступању Србије Конвенцији биће процена војних импликација до којих ће довести одрицање од касетне муниције. Том приликом цениће се војна корист коју нашим оружаним снагама доноси то оружје, као и могућност његове супституције другим средствима. Поред тога, у обзир се мора узети и чињеница да ће масовна ратификација Конвенције о касетној муницији и подизање свести о

негативним последицама тог оружја створити јаку негативну реакцију на било коју употребу касетне муниције и јачати перцепцију о њеној неприхватљивости (Maresca, 2009: 355). Другим речима, останак изван Конвенције никако не значи да ће у случају евентуалног рата Србија лако моћи да посегне за касетном муницијом.

Што се тиче надлежности за доношење одлуке о приступању Конвенцији, треба рећи да ту главну реч има Министарство одбране. Министарство спољних послова за сада пружа само техничку подршку Министарству одбране. Уколико Министарство одбране да зелено светло за приступање Конвенцији, не треба очекивати да Министарство спољних послова, па ни Савет за националну безбедност зауставе такву одлуку. Наравно, коначну реч ће дати Народна скупштина, али тек од ње не треба очекивати противљење приступању овој Конвенцији.

Литература

Акција и помоћ. (2013). *Водич кроз процес забране касетне муниције*. <http://www.akcijaipomoc.org/sr/vodic-za-zabranu-kasetne-municije.html>, 03. 09. 2013.

Bohle, V. (2010). Implementation aspects of stockpile destruction. *Disarmament Forum*. No. 1. 13-24.

Convention on Cluster Munitions, United Nations Treaty Series, No. 47713.

Corsi, J. (2009). Towards Peace through Legal Innovation: The Process and the Promise of the 2008 Cluster Munitions Convention. *Harvard Human Rights Journal*, 1(22). 145-157.

Di Ruzza, T. (2008). The Convention on Cluster Munitions: Towards a Balance between Humanitarian and Military Considerations?. *Military Law and the Law of War Review*. 3-4(47). 405-448.

Дневни лист „Данас“, 26. 08. 2009, http://www.danas.rs/vesti/drustvo/generalstab_zakocio_potpisivanje.55.html?news_id=170343, 30. 08. 2013.

Docherty, B. (2009). Breaking New Ground: The Convention on Cluster Munitions and the Evolution of International Humanitarian Law. *Human Rights Quarterly*. Vol. 31. 934-963.

Docherty, B. (2007). The Time Is Now: A Historical Argument for a Cluster Munitions Convention. *Harvard Human Rights Journal*. Vol. 20. 53-87.

Final document of the Third Review Conference of the High Contracting Parties To the Convention on Prohibitions or Restrictions on the Use of Certain Conven-

tional Weapons Which May Be Deemed To Be Excessively Injurious or To Have Indiscriminate Effects. *Doc. CCW/CONF.III/11*.

Geneva International Centre for Humanitarian Demining. (2009). *A Guide to Cluster Munition*, Geneva.

Human Rights Watch, International Human Rights Clinic of the Harvard Law School. (2010). *Fulfilling the Ban - Guidelines for Effective National Legislation to Implement the Convention on Cluster Munitions*. New York.

Human Rights Watch. (2010). *Meeting the Challenge Protecting Civilians through the Convention on Cluster Munitions*. New York.

International Campaign to Ban Landmines, Cluster Munition Coalition. (2013). *Cluster Munition Monitor 2013*.

International Campaign to Ban Landmines, Cluster Munition Coalition. (2011). *Cluster Munition Monitor 2011*.

Maresca, L. (2009). Introductory Note to the Convention on Cluster Munitions, *International Legal Materials*, 2(48). 354-369.

McDonnell, T.M. (2002). Cluster Bombs Over Kosovo: A Violation of International Law?. *Arizona Law Review*. 1(44). 31-129.

Norwegian People's Aid. (2007). *Yellow Killers – Impact of cluster munitions in Serbia and Montenegro*.

Раичевић, Н. (2013). *Забрањена оружја у међународном праву*, Ниш: Студентски културни центар.

UN Institute for Disarmament Research. (2008). *The Humanitarian Impact of Cluster Munitions*. Geneva.

Wiebe, V. (2000). Footprints of Death: Cluster Bombs as Indiscriminate Weapons under International Humanitarian Law. *Michigan Journal of International Law*. Vol. 22. 85-167.

Woudenberg, N., Wormgoor, W. (2008). The Cluster Munitions Convention: Around the World in One Year. *Yearbook of International Humanitarian Law*, Vol. 11. 391-404.

*Nebojša Raičević LL.D.,
Associate Professor, Faculty of Law, University of Niš*

Should Serbia Accede to the Convention on Cluster Munitions?

Summary

Cluster munitions (cluster bombs) are complex weapons consisting of a metal container and a number of individual explosive submunitions (bomblets). The containers are mainly dropped from an aircraft or fired by means of shells or rockets, but cluster munitions can also be dispersed or released from dispensers affixed to an aircraft. Given the fact that cluster munitions are largely imprecise and have wide area effects, cluster munitions cause serious harm to civilians, not only during the attack but also years later.

The Convention on Cluster Munitions was adopted in 2008 with an aim to reduce the damage and detrimental consequences of these inhumane weapons. The Convention includes a definition of cluster munitions and imposes many obligations on the State Parties. The most important obligations pertain to the prohibition of using cluster munitions, destruction of stockpiles, clearance of contaminated areas and destruction of explosive remnants of cluster munitions, as well as the obligation to provide adequate assistance to cluster munitions victims. Additionally, the Convention imposes obligation on State Parties to cooperate and assist one another in the process of meeting these obligations.

Even though Serbian representatives actively participated in the negotiations preceding the adoption of the Convention on Cluster Munitions, the Republic of Serbia has neither signed nor ratified this Convention. Serbia may be linked to cluster munitions in a number of ways. First of all, Serbia is one of the states that still have stocks of cluster munitions, which were actually used in late 1990s. Moreover, during the NATO bombing in Serbia in 1999, a large quantity of cluster bombs was dropped in multiple locations, the result of which was a substantial number of human victims and contamination of urban and rural areas. In the process of deciding whether Serbia should accede to the Convention on Cluster Munitions, these facts must be taken into account. In particular, we should consider the military, financial and humanitarian consequences that Serbia may encounter once given the status of a State Party to this treaty.

Key words: *cluster munitions, Convention on Cluster Munitions, Republic of Serbia*

